

The Effectiveness of Dialectical Storytelling Intervention on Improving the Creativity of Primary School Students

Fatemeh Pouramir Razdari*, **Rahim Badri Gargari****

Shahram Vahedi***

Abstract

The aim of this study was to determine the effectiveness of dialectical storytelling intervention on improving the creativity of primary school students. The research method was quasi-experimental, with a pre-test-post-test design and a control group. The statistical population included all female primary school students in Urmia in 2019. The statistical sample consisted of 60 people selected through convenience sampling method and randomly assigned to two experimental (30 people) and control (30 people) groups. The subjects in the experimental group received eight 45-minute sessions of dialectical storytelling program in their composition writing classes. Research data were collected using Abedi's Creativity Questionnaire. Data analysis was performed using multivariate covariance analysis in SPSS program version 26. According to the data, dialectical storytelling intervention led to a significant difference between the groups in terms of creativity ($F = 22.34$, $p = 0.001$) and its dimensions including fluidity ($F = 88.68$, $p = 0.001$) and flexibility ($F = 7.19$, $p = 0.01$). However, it was not effective on the components of initiative and creativity expansion ($p = 0.05$). According to the

* PhD Student of Educational Psychology, Faculty of Humanities and Educational Sciences, Islamic Azad University, Tabriz Branch, Tabriz, Iran (Corresponding author), pouramir.razdari@gmail.com

** Department of Psychology and Educational Sciences, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran, badri_rahim@yahoo.com

*** Department of Psychology and Educational Sciences, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran, vahedi117@yahoo.com

Date received: 2022/04/22, Date of acceptance: 2022/10/22

Copyright © 2010, IHCS (Institute for Humanities and Cultural Studies). This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

۳۴ تفکر و کودک، سال ۱۳، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۴۰۱

findings, the dialectical storytelling program can be used in schools to develop the creativity of primary school students.

Keywords: Creativity, Dialectical Storytelling Intervention, Students.

اثربخشی قصه خوانی دیالکتیکی بر بهبود خلاقیت دانش آموزان ابتدایی

فاطمه پورامیرزاداری*

رحیم بدری گرگری**، شهرام واحدی***

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی قصه خوانی دیالکتیکی بر بهبود خلاقیت دانش آموزان ابتدایی انجام شد. این پژوهش از نوع مطالعات نیمه تجربی با طرح پیش آزمون-پس آزمون و گروه کنترل بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان دختر مقطع ابتدایی شهر ارومیه در سال ۱۳۹۸ بود. نمونه آماری شامل ۶۰ نفر بود که به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب و بصورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۳۰ نفر) و کنترل (۳۰ نفر) جایگزین شدند. آزمودنی های گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۴۵ دقیقه ای در ساعت مربوط به درس انشاء برنامه قصه خوانی دیالکتیک را دریافت کردند. داده های پژوهش با استفاده از پرسشنامه خلاقیت عابدی جمع شد. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از تحلیل کوواریانس چندمتغیری در برنامه SPSS نسخه ۲۶ انجام شد. با توجه به داده ها قصه خوانی دیالکتیک منجر به تفاوت معنی دار بین گروه ها در خلاقیت ($F=۲۲/۳۴$, $p=۰/۰۰۱$) و ابعاد آن شامل سیالی ($F=۸۸/۶۸$, $p=۰/۰۰۱$) و انعطاف پذیری ($F=۷/۱۹$, $p=۰/۰۱$) شده است، با این حال بر مولفه های ابتکار و بسط خلاقیت

* دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی و تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، تبریز، ایران (نویسنده مسئول)، Pouramir.razdari@gmail.com

** گروه روانشناسی و علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، badri_rahim@yahoo.com

*** گروه روانشناسی و علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، vahedi117@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۲، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۳۰

اثربخش نبود ($p > 0/05$). با توجه به یافته‌ها برنامه قصه خوانی دیالکتیک می‌تواند در مدارس برای پرورش خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی مورد استفاده قرار گیرد.
کلیدواژه‌ها: خلاقیت، برنامه قصه خوانی دیالکتیک، دانش‌آموزان.

۱. مقدمه

سالهای اولیه کودکی نقش مهمی در ایجاد پایه‌ای برای کل زندگی هر فرد دارد. نیاز به مراقبت در این دوره به حدی است که روانشناسان و کارشناسان آموزشی دوران کودکی را به عنوان مهمترین مرحله در روند رشد شخصیت هر فرد تشخیص داده‌اند (رجبی، خسروی و خدابخشی، ۲۰۱۸). در عصر حاضر، کودکان و نوجوانان برای رویارویی با تحولات شگفت‌انگیز اجتماعی و تصمیم‌گیری مناسب در مواجهه با مسائل پیچیده نیازمند مهارت‌های متنوعی از جمله مهارت تفکر خلاق هستند (اثنی عشر، فولاد چنگ و دریاپور، ۱۳۹۶). بطوری که، روند سریع تغییرات در جنبه‌های اجتماعی، علمی و فنی زندگی بشر و افزایش روزافزون فناوری‌های جدید باعث شده است که سیستم‌های آموزشی کشورهای توسعه‌یافته توجه بیشتری به خلاقیت و توسعه افراد خلاق داشته باشند (Papadakis et al, 2016). محققان استدلال می‌کنند که دوره آموزش مدرسه زمان بهینه‌ای برای کودکان و نوجوانان برای توسعه پتانسیل خلاق است (Du et al, 2019).

پرورش خلاقیت و تخیل کودکان برای آماده‌سازی آنها برای آینده‌ای پیچیده و نامشخص ضروری است (Murai et al, 2021). از نظر Amabile (۱۹۹۶؛ به نقل از Sun et al, 2020) خلاقیت معمولاً به عنوان توانایی ایجاد ایده‌ها یا راه‌حل‌های مفید و بالقوه برای حل یک مشکل، با توجه به دانش و مهارت‌های فردی تعریف می‌شود. از نظر Vygotsky (۲۰۰۴)، خلاقیت فرایند ایجاد ایده‌ها و رفتارهای جدید از طریق بازسازی خاطرات قدیمی است، در بازسازی خاطرات قدیمی، ما از تخیل خود استفاده می‌کنیم، که اساس همه تفکرات خلاق است. در محیط آموزشی، مهارت‌های تفکر خلاق به عنوان چیزی قابل آموزش تلقی می‌شود (Runco, 2014). برای اکثر دانش‌آموزان، خلاقیت مطلوب است زیرا به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد نتایج خلاقانه‌تری ارائه دهند (Xiong, 2019). خلاقیت دانش‌آموزان اغلب با موفقیت در تولید ایده‌های خلاقانه و یا راه‌حل‌هایی برای مشکلاتی که در حین انجام فعالیت‌های علمی ایجاد می‌شود، مشخص می‌گردد. این فعالیتها شامل بررسی روشهای غیر متعارف برای حل یک مشکل علمی، طراحی یک آزمایش علوم طبیعی، گزارش یک مطالعه علمی، تصویرسازی

نمونه اولیه یک ایده و غیره است (Wolska-Długosz, 2015). دانش آموزان در تمام سطوح توانایی می توانند از مشارکت در این فعالیت های چالش برانگیز برای توسعه پتانسیل خلاق خود سود ببرند (Allina, 2018).

خلاقیت تعاملی بین توانایی، فرایند و محیط است، یک پدیده اجتماعی مشترک که نیازمند تعامل بوده و با ماهیت دانش علمی مرتبط است، و به فرد اجازه می دهد راه حل های متفاوتی را با ترکیب جدیدی از دانش یا روش ها پیدا کند (Zhou, 2021). Guilford در سال ۱۹۵۰ تفکر واگرا (divergent thinking) را به عنوان یک مفهوم کلیدی برای توصیف مراحل خلاقیت معرفی کرد. در واقع، فرآیند خلاق نه تنها شامل فرایند تفکر در جهات مختلف به منظور دستیابی به راه حل های جایگزین برای یک مشکل است، بلکه همچنین فرآیند تفکر منطقی برای رسیدن به یک راه حل صحیح است، که تفکر همگرا (convergent thinking) توصیف می شود. این دو نوع تفکر یک فرایند خلاق کامل را تشکیل می دهند (منجزی، رشیدی و کاظمیان مقدم، ۱۴۰۰؛ Webb et al, 2018). Costa (۲۰۰۸) پیشنهاد کرده است که آموزش مدرسه باید ۱۶ عادت ذهنی هدف داشته باشد که بسیاری از آنها مربوط به توسعه خلاقیت است، از جمله خلق کردن، تخیل، نوآوری، انعطاف پذیری در تفکر، سؤال کردن، ایجاد مسئله، استفاده از همه حواس، پاسخ به شگفتی و ترس، ریسک های مسئولانه و تفکر درباره تفکر. در حقیقت مدارس می توانند خلاقیت را پرورش دهند. مدرسه های خلاق با تمرکز بر پرورش نه تنها دانش و مهارت های پایه بلکه نگرش ها و مهارت های خلاقیت آمیزی که زیرساز یک عمر دانش اندوزی خواهد بود، شاگردان خلاق تری را تحویل خواهند داد (رادبخش، محمدی فر و کیان ارثی، ۱۳۹۱). خلاقیت یک ویژگی حیاتی برای موفقیت در مدرسه و عامل حمایتی مهمی برای بسیاری از عملکردهای فردی همچون پیشرفت تحصیلی، هوش، و شخصیت محسوب می شود (Stevenson et al, 2021). (Mourgues et al 2016) نشان دادند که عامل خلاقیت عملکرد تحصیلی آینده را فراتر از عملکرد تحصیلی گذشته پیش بینی می کند. مطالعات انجام شده حاکی از تاثیر قابل توجه خلاقیت بر برون دادهای مختلف تحصیلی از جمله خودتنظیمی یادگیری (Mulyadi et al, 2016)، اشتیاق تحصیلی (Hwang et al, 2021)، و انعطاف پذیری شناختی (Aran Filippetti & Krumm, 2020) است.

در حال حاضر، خلاقیت نه تنها به عنوان یک ضرورت بلکه به عنوان لازمه بقا نیز شناخته می شود. بنابراین، سیستم آموزشی باید بر آموزش افرادی تمرکز کند که قادر به حل خلاقانه مشکلات غیرقابل پیش بینی هستند (Fischer et al, 2016). با توجه به اهمیت خلاقیت در

کودکان، مداخلات زیادی همچون روش های مبتنی بر حل مساله، یادگیری مشارکتی، آموزش خلاقیت، ساخت مفهومی و غیره برای پرورش چنین مهارتی طراحی شده است (Bi et al, 2020). محدودیت عمده چنین مداخلاتی تمرکز صرف بر کودک در محیط یادگیری و مدرسه ای بوده و نیاز مبرم به مداخلاتی که در بافت زندگی روزمره کودک جریان داشته باشند، وجود دارد. یکی از روش های جدید و موثر و متمرکز بر بافت زندگی کودک در پرورش خلاقیت، بهره گیری از قصه خوانی دیالکتیک (Dialectical Storytelling) است. قصه گویی دیالکتیکی یک ارتباط دوجانبه و متقابل بین قصه گو و شنونده است که قصه گو با بهره گیری از فنون قصه گویی و با تحریک قوه تخیل مخاطبان خویش و تأثیر متقابل، پیام خود را به شکل جدیدتری به شنوندگان انتقال می دهد (پورامیرزاداری، بدری گرگری و واحدی، ۱۴۰۰). همه داستان خوب را دوست دارند و دانش آموزان نیز از این قاعده مستثنی نیستند. قصه خوانی دیالکتیک یک استراتژی منحصر به فرد، تعاملی و سرگرم کننده است که می تواند به عنوان یک ابزار آموزشی در آموزش کودکان مفید باشد (Bano et al, 2020). قصه خوانی موانع خلاقیت را از سر راه افراد برمی دارد و حل مساله را به روندی لذت بخش تبدیل می کند (عربی زنجانی، زاده محمدی و سیدموسوی، ۱۳۹۹). قصه خوانی از بهترین روش ها برای ورود به دنیای کودکان است و به آنها می آموزد چگونه با مشکلات، خلاقانه برخورد و آن را حل کنند (لنگرودی و رجایی، ۱۳۹۵).

قصه خوانی یک توانایی ذاتی یا اکتسابی است که به راوی اجازه می دهد کنترل را در دست بگیرد، احساس قدرت کند و تجربیات را با دیدگاه متنوعی ارزیابی کند. همچنین به کودکان اجازه می دهد تا مفاهیم واقعی را به شیوه ای شخصی بپذیرند. قصه خوانی با درگیر ساختن دو جنبه اساسی هوش که ریشه در درک و فهم و تعبیر و تفسیر دارد مهارت های تفکر خلاق را تقویت می کند (Holstein et al, 2018). روش قصه خوانی تضمین می کند که دانش آموزان ایده هایی را در مورد مفاهیم اجرا کرده، آنها را با زندگی روزمره مرتبط کرده و تفکر خلاقانه ای را انجام می دهند، در حالی که از فراموشی آنها جلوگیری می کند، یادگیری آنها را تسهیل می کند، از مهارتهای حل مسئله و همدلی آنها حمایت می کند. تکنیک قصه خوانی دارای تأثیرات منحصر به فردی در اشتراک احساسات و تجربیات است (Zhao, 2012; Özveren et al, 2020). در این رابطه، تحقیقات Akyeampong (۲۰۱۸)، Smyrnaoui et al (۲۰۲۰) و Schmoelz (۲۰۱۸) نشان داد که قصه گویی دیجیتال می تواند جریان خلاقانه و اقدامات درگیر را در کودکان فعال کند. عربی زنجانی و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه ای نشان دادند که قصه گویی والد کودک با

ایفای نقش بر خلاقیت کلی و تمام مولفه‌های خلاقیت کودکان پیش‌دبستانی اثر بخش بود و این تاثیر در طول پیگیری یک ماهه نیز پایدار بود. Agosto (۲۰۱۶) بیان کرده است که قصه گویی می تواند تعامل شناختی، تفکر انتقادی و خلاقیت را در کودکان پرورش دهد. Catala et al (۲۰۱۷) چنین نتیجه گیری نمودند که قصه خوانی اثر بخشی معنی داری بر فعالیت های خلاق دانش آموزان در کلاس درس دارد. نتایج پژوهش شهبازی، کرامتی، هاشمی و کاوه (۱۳۹۹) نیز بر روی دانش آموزان نارساخوان حاکی از اثر بخشی معنی دار داستان کوبی بر بهبود خلاقیت و آگاهی واج شناختی دانش آموزان بود.

به اشتراک گذاشتن داستانها در قالب برنامه های مداخله ای، وسیله ای آزمایش شده برای انتقال ایده ها، نگرشها و تجربیات فرهنگی و تسهیل رشد فرایندهای شناختی کودکان محسوب می شود (Vaahtoranta et al, 2018; Darling-Hammond et al, 2020). اگرچه تحقیقات حاکی از تاثیر فرایندهای قصه خوانی بر فرایندهای شناختی کودکان است (Brown et al, 2019) و تلاش های تجربی قابل توجهی در این زمینه صورت گرفته است، با این حال، خلاء پژوهشی عمیقی در خصوص اثر بخشی چنین مداخلاتی در بافت های قومیتی و فرهنگی مختلف وجود دارد. لذا، تحقیقات بیشتری نیاز است تا اثر بخشی مداخلات قصه خوانی را بر فرایندهای شناختی کودکان قومیت های مختلف بویژه در کودکانی که در خانه به زبان بومی صحبت می کنند، مورد بررسی قرار دهند، و این مطالعه نیز با در نظر گرفتن این مهم بر بافت قومیتی ترکی آذری شهر ارومیه متمرکز شده است. از این رو، این پژوهش با هدف پاسخگویی به این سوال انجام شد که آیا قصه خوانی دیالکتیکی بر بهبود خلاقیت دانش آموزان ابتدایی اثر بخش است؟

۲. چهارچوب نظری تحقیق

رویکردهای سنتی به خلاقیت بر خلاقیت برجسته (eminent) که اغلب «بیگ سی big-c» و خلاقیت روزمره که «لیتل سی little-c» نامیده می شود، تمرکز می کنند. به عنوان مثال، Terman، پیشگام در روانشناسی تربیتی در اوایل قرن بیستم، تحقیقات خود را بر روی نبوغ خلاق متمرکز کرد. او یک سنجش هوش به نام تست هوش استنفورد بین اختراع کرد و یک مطالعه طولی بر روی کودکان با بهره هوشی بالا آغاز کرد (Wang & Greenwood, 2013). یکی دیگر از پیشگامان کلیدی در زمینه استعداد های خلاق، ای. Paul Torrance بود که در سراسر جهان به دلیل نزدیک به ۶۰ سال تحقیق خود به عنوان پدر خلاقیت شناخته می شود. او روش استاندارد را برای کمی سازی خلاقیت اختراع کرد و با توسعه آزمون های تورنس تفکر انتقادی

بستری را برای تمام تحقیقات در مورد خلاقیت ایجاد کرد و نشان داد که سطوح خلاقیت را می توان با تمرین افزایش داد (Helfand et al, 2016). جدیدترین مفهوم خلاقیت به نام «مینی سی (mini-c)» که مربوط به استعداد خلاق در کلاس است، توسط (Beghetto & Kaufman, 2007) ارائه شد. این مفهوم جدید مفاهیم سنتی خلاقیت را گسترش می دهد و جهت جدیدی را برای کاوش و پرورش خلاقیت ارائه می کند، زیرا اهمیت شناخت تفاسیر خلاقانه دانش آموزان را به عنوان شاخص های مهم در نحوه ارزیابی، نظارت و توسعه خلاقیت برجسته می کند (Kaufman et al, 2009). در سال ۲۰۰۹، Beghetto & Kaufman مفهوم «مینی سی» را در مدل چهار سی (four c) خلاقیت خود معرفی کردند (Beghetto & Kaufman, 2009). مزیت مدل چهار سی خلاقیت این است که تصویر کاملی از اشکال روزمره خلاقیت را در چهار سطح متمایز ارائه می دهد (Silvia et al, 2017). بطوری که در سطح اول (مینی سی) خلاقیت در یادگیری ذاتی است، در سطح دوم (لیتل سی) خلاقیت نشان دهنده جنبه ای از رشد و پیشرفت از مرحله اول است. در سطح سوم (پرو سی pro c) فرد توانایی خلاقیت در سطح حرفه ای را دارد و در سطح نهایی (بیگ سی) نیز فرد می تواند به سطح برجسته ای از توانایی خلاقیت دست یابد (Helfand et al, 2016).

خلاقیت یکی از ضروری ترین مهارت ها برای موفقیت در زندگی پویا و پیچیده دنیای امروزی است (Rahimi & Shute, 2021). در طول تاریخ، خلاقیت یک عامل مهم در اختراعات تغییر دهنده زندگی بوده است که تمدن ها را به جلو سوق داده است (Glaveanu et al, 2020). یکی از پرکاربردترین تعاریف خلاقیت این است که خلاقیت به هر محصولی (مانند ایده، راه حل، اثر هنری، داستان) اشاره دارد که هم بدیع و هم مناسب باشد (Beghetto & Kaufman, 2009). همچنین می توان خلاقیت را به عنوان یک الگوی فکری یا ایده ای که به طور خود به خود و به صورت تخیلی به وجود می آید تعبیر کرد که جزئیات اختراعات و خلاقیت های جدید را نشان می دهد (Sudjarwo et al, 2019). خلاقیت در کودکان با مهارت هایی همچون تفکر واگرا و حل مساله مرتبط است و باعث رشد شناختی و عاطفی در کودکان می گردد (Runco & Acar, 2012). خلاقیت در طبقه بندی بلوم در بالاترین سطح یادگیری قرار دارد، بنابراین باید توسط سیستم های آموزشی ارزش گذاری و تقویت شود تا افراد بتوانند در صورت نیاز ایده ها، راه حل ها و محصولات خلاقانه تولید کنند (Kupers et al, 2019). با این حال، علیرغم سطح بالای اهمیت خلاقیت سیستم های آموزشی بطور فعال از خلاقیت حمایت

نکرده و با آموزش های استاندارد و انعطاف ناپذیر زمینه سرکوب بیشتر خلاقیت را مهیا می سازند (Kaufman & Stenberg, 2007).

در سال های اخیر، تلاش های گسترده ای برای ایجاد روش های جدید ارزیابی و بهبود خلاقیت کودکان انجام شده (Shute & Wang, 2016)، که یکی از حوزه های جدید و امیدوارکننده در این زمینه، استفاده از روش قصه خوانی دیالکتیکی است. قصه به منزله بافتی هنری و تاثیر گذار کاربرد فراوانی دارد. قصه و قصه خوانی، گویای کهن ترین و جدیدترین هنرهاست. جدیدترین هنر به این دلیل که مربیان تربیتی توانسته اند به کمک آن شیوه های نو برای آموزش کودکان بیافرینند و کهن ترین به این دلیل که از قدیمی ترین اشکال ادبیات است. قصه و داستان بستر مناسبی است تا کودک را در معرض تجربه های جدیدی قرار دهد. در داستان شخصیت ها، نگرشها و دیدگاه های تازه به کودک عرضه می شود. کودک مفاهیم تازه ای را کشف می کند که با ساختارهای شناختی وی در تعارض است. کودک برای رفع این تضادها دست به اصلاح ساختارهای شناختی موجود خود می زند و به سازمان دهی مجدد آنها می پردازد. قصه و داستان با مفاهیم جذاب و لذت بخش خود می تواند عاطفه کودک را بر انگیزد و فعالیتهای ذهنی وی را تسریع کند. با کمک گرفتن از قصه ها می توان تغییرات شگرفی در زمینه یادگیری، سوادآموزی و خلاقیت کودکان ایجاد کرد (دوست محمدی، مروی زاده، دادفر و آیین، ۱۳۹۵).

داستان ها ابزار مناسبی برای معرفی الگوهای موفق و رفتارهای مطلوب هستند. کودک از طریق همانند سازی با این الگوها به تعدیل و اصلاح تصویرهای ذهنی از خود می پردازد. به عبارتی، کودک خود را با الگوی مناسب داستان منطبق کرده و در باورها، تفکرات و عواطف شخصیت داستان سهیم می شود. همچنین، هم ذات پنداری کودک با قهرمان داستان، و هنگامی که قهرمان داستان خود را به چالش می گذارد و شجاعانه به استقبال حوادث دشوار زندگی می رود، شناخت کودک را نسبت به شایستگی های خود بیشتر و تصویرهای ذهنی مثبتی را در او رشد و تعالی می بخشد (سلطانی، آراین و انگجی، ۱۳۹۲). قصه خوانی با روش های مختلفی مانند قصه خوانی حرکتی، قصه خوانی تصویری و قصه خوانی دیالکتیک یا تعاملی می تواند انجام گیرد. منظور از قصه گویی دیالکتیکی یک ارتباط دوجانبه و متقابل بین قصه گو و شنونده است که قصه گو با بهره گیری از فنون قصه گویی و با تحریک قوه تخیل مخاطبان خویش و تأثیر متقابل، پیام خود را به شکل جدیدتری به شنوندگان انتقال می دهد. قصه خوانی تعاملی یا قصه خوانی بر مبنای دیالوگ نوعی قصه خوانی است که با داشتن مزیت ایجاد مشارکت فعال،

تعاملات کلامی و گفتگو کردن کودکان با یکدیگر به صورت گروهی و دریافت بازخورد و تشویق از فرد بزرگسال، به پرورش های مهارت های مختلف ذهنی آن ها کمک می کند. قصه خوانی به روش دیالوگ به عنوان یک روش ارتباطی، ابتکاری در داستان سرایی از کودکان که مشکلات جدی در ارتباطات دارند، حمایت می کند (Bunning et al, 2019). در کل، قصه خوانی دیالکتیکی مبتنی بر سه اصل کلی است، اول اینکه کودک به مشارکت در طی قصه گویی تشویق می شود، دوم اینکه با استفاده از اطلاعات آموزنده به کودک بازخورد داده می شود، سوم اینکه سبک قصه خواندن با سطح توانایی زبانی کودک هماهنگ می گردد (Schmoelz, 2018).

جدول ۱. پیشینه تحقیق

-
- (Smyrmaiou et al, 2020) نشان داد که قصه گویی دیجیتالی می تواند جریان خلاقانه و اقدامات درگیر را در کودکان فعال کند.
- (Holmes et al, 2017) در پژوهش با بررسی رابطه بین توانایی های زبانی کودکان، خلاقیت، بازی و قصه خوانی اشاره کردند که توانایی های زبانی و نیز قصه خوانی کودکان نقش مهم و معنی داری در سطح خلاقیت آنها دارد. (Catala et al, 2017) چنین نتیجه گیری نمودند که قصه خوانی اثربخشی معنی داری بر فعالیت های خلاق دانش آموزان در کلاس درس دارد.
- (Agosto, 2016) بیان کرده است که قصه گویی می تواند تعامل شناختی، تفکر انتقادی و خلاقیت را در کودکان پرورش دهد.
- عربی زنجانی و همکاران (۱۳۹۹) در مطالعه ای نشان دادند که قصه گویی والد کودک با ایفای نقش بر خلاقیت کلی و تمام مولفه های خلاقیت کودکان پیش دبستانی اثربخش بود و این تاثیر در طول پیگیری یک ماهه نیز پایدار بود.
- شهبازی و همکاران (۱۳۹۹) نیز بر روی دانش آموزان نارساخوان حاکی از اثربخشی معنی دار داستان کویی بر بهبود خلاقیت و آگاهی واج شناختی دانش آموزان بود.
- افتخاری، بنی اسدی، افتخاری و بخشی زاده (۱۳۹۷) با بررسی تأثیر قصه گویی بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی نشان دادند که قصه گویی اثربخشی قابل توجهی بر بهبود خلاقیت، نوآوری و هویت کودکان دارد.
- کریمی، مهرازون و جعفری (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان دادند که آموزش مهارت زندگی به روش قصه گویی بر بهبود خلاقیت و ابعاد آن شامل سیالی، انعطاف پذیری و ابتکار در دانش آموزان ابتدایی موثر است.
- دوست محمدی و همکاران (۱۳۹۵) با مطالعه اثر بخشی قصه گویی خلاق بر توانایی حل مسئله و خلاقیت کودکان پیش دبستانی خاطر نشان ساختند که قصه گویی خلاق به طور معنی داری بر بهبود توانایی حل مساله و خلاقیت کودکان پیش دبستانی موثر بوده است.
-

۳. روش پژوهش

این پژوهش از نوع مطالعات نیمه تجربی با طرح پیش آزمون-پس آزمون و گروه کنترل بود. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان دختر مشغول تحصیل در مقطع ابتدایی شهر ارومیه در بازه زمانی اردیبهشت تا تیر ماه سال ۱۳۹۸ بود. با توجه به استاندارد مطالعات تجربی مبنی بر لزوم وجود ۱۵ نمونه در هر گروه (دلاور، ۱۳۹۹)، تعداد ۶۰ دانش آموزان از مدارس ابتدایی به روش نمونه گیری در دسترس انتخاب و با توجه به ملاک های ورود و خروج بصورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۳۰ نفر) و کنترل (۳۰ نفر) جایگزین شدند. ملاک های ورود به مطالعه عبارتند از: جنسیت دختر، اعلام رضایت والدین برای شرکت فرزندشان در جلسات از طریق تکمیل فرم رضایت، تمایل کودک برای شرکت در پژوهش، تحصیل در مقطع ابتدایی (پایه های پنجم و ششم). ملاک های خروج نیز عبارت بودند از: عدم تمایل به همکاری، استفاده همزمان از مداخلات مشابه قصه خوانی.

روند اجرای پژوهش بدین صورت بود که ابتدا فرم رضایت آگاهانه برای شرکت کودکان در مطالعه توسط والدین تکمیل شد. سپس آزمودنی های هر دو گروه مقیاس خلاقیت عابدی را برای مرحله پیش آزمون تکمیل نمودند. سپس آزمودنی های گروه آزمایش طی ۸ جلسه ۴۵ دقیقه ای در ساعت مربوط به درس انشاء برنامه قصه خوانی دیالکتیک را دریافت کردند. اما گروه کنترل در ساعت مربوط به درس انشاء آموزش های سستی را دریافت نمودند. در نهایت پس از ۸ جلسه آزمودنی ها مقیاس خلاقیت عابدی را برای مرحله پس آزمون تکمیل کردند. فرایند اجرای پرسشنامه به طور کامل تحت راهنمایی و هدایت پژوهشگر انجام گرفت و ابهامات دانش آموزان در خصوص مفاهیم گویه ها و سایر موارد به طور کامل شفاف سازی گردید. لازم به ذکر است که تا پایان انجام تحقیق، هیچ موردی از ریزش و افت آزمودنی ها رخ نداد و پژوهش با همان تعداد اولیه آزمودنی ها به انجام رسید. در راستای رعایت اصول اخلاق پژوهشی موارد ذیل رعایت شد. (۱) حق خروج از پژوهش در هر مرحله تحقیق، (۲) رعایت اصل رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات آزمودنی ها، (۳) اطمینان از نبود آسیب فیزیکی یا روانی به دانش آموزان. تحلیل داده ها نیز با استفاده از تحلیل کوواریانس چند متغیری در برنامه SPSS نسخه ۲۶ انجام شد.

۱.۳ پرسشنامه خلاقیت عابدی

پرسشنامه سنجش خلاقیت بر اساس نظریه تورنس درباره خلاقیت و در سال ۱۳۶۳ به وسیله عابدی در تهران ساخته شده است. این پرسشنامه دارای ۶۰ ماده است. این ابزار ۶۰ گویه دارد که پاسخ ها روی یک پیوستار سه درجه ای (۲-۰) مشخص می شوند (یعقوبی و جهان، ۱۳۹۴). تحلیل عاملی پرسشنامه چهار عامل را مشخص کرده است که با اسامی بسط، سیالی، انعطاف پذیری و اصالت نام گذاری شده اند، سؤال های ۱ تا ۲۲ عامل سیالی، ۲۳ تا ۳۳ عامل بسط، ۳۴ تا ۴۹ عامل اصالت و ۵۰ تا ۶۰ عامل انعطاف پذیری را می سنجند. دامنه نمره کل خلاقیت هر شرکت کننده بین ۶۰ و ۱۸۰ خواهد بود. نمرات بالاتر در این مقیاس نشانگر خلاقیت بیشتر است (شوشتری، ملک پور، عابدی و قمرانی، ۱۳۹۴). در خصوص تعیین روایی این پرسشنامه، عابدی از روش تحلیل عاملی تاییدی استفاده نموده و ساختار ۴ عاملی مقیاس را تایید کرد. همچنین پایایی مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ برای ابعاد سیالی، ابتکار، انعطاف پذیری و بسط به ترتیب برابر با ۰/۷۵، ۰/۶۷، ۰/۶۱ و ۰/۶۱ گزارش نمود (یعقوبی و جهان، ۱۳۹۴). نادر (۱۳۸۹) تحلیل گویه را به منظور احراز روایی این ابزار به کار برد و به این نتیجه رسید که بین گویه های این پرسشنامه و نمره کل آن همبستگی معنی دار وجود دارد، همچنین پایایی مقیاس را با استفاده از آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۹۰ و برای ابعاد سیالی ۰/۷۵، ابتکار ۰/۷۹، انعطاف پذیری ۰/۷۰ و بسط ۰/۶۵ بدست آورد.

۲.۳ برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک

برای طراحی برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک ابتدا ۳۰ کتاب قصه مربوط به گروه سنی دبستانی گردآوری شد. در انتخاب این کتاب ها سعی شد از همکاری چند تن از متخصصان روانشناسی و علوم تربیتی و چند قصه گوی با سابقه کشور استفاده شود تا ملاک های مربوط مانند مناسب بودن قصه ها با گروه سنی، سطح شناختی و دانش کودکان، شرایط فرهنگی و متناسب بودن با هدف تحقیق به کمک این متخصصان ارزیابی شود. پس از تهیه بسته آموزشی، روایی صوری بسته آموزشی توسط سه نفر از متخصصان روانشناسی تربیتی دانشگاه تبریز مورد تایید قرار گرفت، بطوری که متخصصان مربوطه نظرات اصلاحی خود را در خصوص آیتم های بسته آموزشی بصورت کتبی اعلام کرده و پژوهشگر با اعمال اصلاحات لازم متن نهایی و اصلاح شده را تهیه نمود. در نهایت برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک طی ۸ جلسه ۴۵ دقیقه

اثر بخشی قصه خوانی دیالکتیکی بر ... (فاطمه پورامیرزاداری و دیگران) ۴۵

ای توسط پژوهشگر اجرا شد. جدول ۲، خلاصه ای از تکالیف و فعالیتهای برنامه قصه خوانی دیالکتیک را نشان می دهد.

جدول ۲. برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک

جلسات	عنوان داستان	اهداف و شرح جلسات	تکالیف یادگیری
جلسه اول	بقال و طوطی	پرورش خلاقیت، معارفه و توضیح درباره آئین قصه گویی، گروه بندی دانش آموزان، و روایت قصه بقال و طوطی توسط سرگروهها	سؤالاتی به عنوان تکلیف طراحی شد که در آن مهارت تفکر خلاق و خلاقیت و طرح سوالات بهتر مورد سنجش قرار می گرفت. مثال: طوطی سخنگو و گوشه ترفن چه تفاوت و چه شباهت هایی باهم دارند؟ (تفکر خلاق)
جلسه دوم	دوستی خرس	پرورش مهارت تفکر خلاق و خلاقیت بیان داستان دوستی خرس و طرح سوالات	نمونه سوالات طرح شده در جریان تعریف قصه: سه مکان و محل پیدا کنید که خرس ها و فیل ها را نمی توانید در آنجا پیدا کنید؟ (تفکر خلاق معکوس).
جلسه سوم	موش مغرور و شتر عاقل	پرورش مهارت تفکر خلاق و خلاقیت	اگر از شما بخواهیم نام جدیدی برای داستان انتخاب کنید نام دلخواه شما چیست و علتش را توضیح دهید؟ (خلاقیت)
جلسه چهارم	سه ماهی	پرورش مهارت تفکر خلاق و خلاقیت، بیان قصه سه ماهی از طرف معلم و تعامل با دانش آموزان از طریق طرح سؤال از آنها	دو چیز را نام ببرید که ماهی ها نمی توانند انجام دهند؟ (تفکر خلاق معکوس)
جلسه پنجم	مردی که زبان حیوانات را می فهمید	پرورش مهارت تفکر خلاق و خلاقیت، روایت داستان مردی که زبان حیوانات را می فهمید از طرف معلم و تعامل با دانش آموزان	دو آرزویی را نام ببرید که برای هیچ کس هرگز برآورده نمی شود؟ (تفکر خلاق معکوس)
جلسه ششم	بازرگان و طوطی	پرورش مهارت تفکر خلاق و خلاقیت و تعریف داستان بازرگان و طوطی و تعامل با دانش آموزان از طریق طرح سؤال از آنها	طوطی و آدم آهنی از چه نظر شبیه هم و از چه نظر متفاوت هم هستند؟ (پیامد خلاق)
جلسه هفتم	روباه و خروس	پرورش مهارت تفکر خلاق و خلاقیت تعریف داستان روباه و خرس و تعامل با دانش آموزان از طریق طرح سوالات	دو چیز را نام ببرید که خروس ها نمی توانند انجام دهند؟ (تفکر خلاق معکوس)

جلسه هشتم	الاغ سواددار و پادشاه	پرورش مهارت تفکر خلاق و اخلاقی تعریف داستان الاغ سواد دار و پادشاه و تعامل با دانش آموزان از طریق طرح سوالات	شما ۵ دقیقه فرصت دارید به کلمات روی تابلو نگاه کنید و دو جمله ای بنویسید که متضاد با موضوع داستان باشد؟ (اخلاقی دیداری) کلبه، الاغ، زنجیر
-----------	-----------------------	---	---

۴. یافته ها

در این پژوهش میانگین و انحراف معیار سنی گروه آزمایش $۱۱/۴۰ \pm ۰/۵۰۷$ ، گروه کنترل $۱۲/۵۳ \pm ۰/۵۱۶$ و برای کل آزمودنی ها برابر با $۱۱/۹۶ \pm ۰/۷۶۴$ بود. همچنین از نظر پایه تحصیلی $۴۳/۳$ درصد از آزمودنی ها در پایه پنجم و $۵۶/۷$ درصد نیز در پایه ششم مشغول تحصیل بودند. جدول ۳، آماره های توصیفی متغیرهای پژوهش را نشان می دهد.

جدول ۳. آماره های توصیفی و نتایج آزمون شاپیرو-ویلک برای متغیرها

ابعاد اخلاقی	گروه	مرحله	میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی	آماره z	معنی داری
سیالی	آزمایش	پیش آزمون	۳۸	۴/۳۸	-۰/۴۵	۰/۰۷	۰/۹۷۹	۰/۹۶۴
	کنترل	پس آزمون	۵۹/۱۰	۸/۶۴	-۱/۴۱	۲	۰/۸۹۸	۰/۰۸۹
	آزمایش	پیش آزمون	۳۴/۰۶	۵/۳۱	-۰/۳۱	-۰/۴۵	۰/۹۷۰	۰/۸۵۸
		پس آزمون	۴۱/۴۳	۷/۷۷	-۰/۲۷	-۰/۲۳	۰/۹۶۷	۰/۸۱۲
انعطاف پذیری	آزمایش	پیش آزمون	۱۹/۳۲	۳/۹۲	-۰/۳۴	۰/۸۰	۰/۹۰۸	۰/۱۲۵
	کنترل	پس آزمون	۲۵/۲۰	۴/۴۵	-۰/۲۹	-۰/۷۶	۰/۹۵۰	۰/۵۲۳
	آزمایش	پیش آزمون	۱۸/۰۵	۵/۳۵	-۰/۰۲	-۰/۶۳	۰/۹۲۴	۰/۲۲۳
		پس آزمون	۱۹/۸۱	۴/۷۹	۰	-۰/۳۶	۰/۸۸۸	۰/۰۶۳
ابتکار	آزمایش	پیش آزمون	۳۲/۳۸	۴/۶۶	۰/۰۸	-۰/۷۶	۰/۹۰۸	۰/۱۲۵
	کنترل	پس آزمون	۳۷/۵۴	۴/۳۸	-۰/۷۱	۰/۹۳	۰/۹۵۰	۰/۵۲۳
	آزمایش	پیش آزمون	۳۲/۱۵	۵/۶۵	۰/۱۰	-۰/۴۲	۰/۹۲۴	۰/۲۲۳
		پس آزمون	۳۳/۱۷	۶/۲۰	-۰/۴۱	-۰/۳۶	۰/۸۸۸	۰/۰۶۳
بسط	آزمایش	پیش آزمون	۱۶/۰۲	۴/۴۱	-۰/۶۷	۰/۲۳	۰/۹۰۸	۰/۱۲۵
	کنترل	پس آزمون	۱۷/۶۲	۴/۳۴	-۰/۶۰	۰/۸۵	۰/۹۵۰	۰/۵۲۳
	آزمایش	پیش آزمون	۱۵/۸۰	۵/۶۰	-۰/۸۱	۰/۸۴	۰/۹۲۴	۰/۲۲۳
		پس آزمون	۱۶/۱۵	۵/۱۳	-۰/۶۵	-۰/۵۴	۰/۸۸۸	۰/۰۶۳

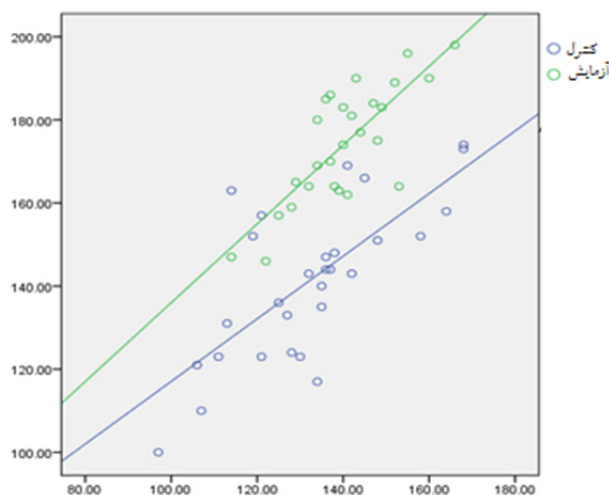
اثربخشی قصه خوانی دیالکتیکی بر ... (فاطمه پورامیرزاداری و دیگران) ۴۷

با توجه به جدول ۳، در همه مولفه های خلاقیت شامل سیالی، انعطاف پذیری، ابتکار و بسط میانگین نمرات مراحل پس آزمون آزمودنی های گروه آزمایش نسبت به مرحله پیش آزمون تغییر یافته است، با این حال، در گروه کنترل، تغییرات محسوسی مشاهده نمی شود. بنابراین، برای بررسی معنی داری تفاوت بین دو گروه از تحلیل کوواریانس چند متغیری با رعایت مفروضه های آن استفاده شد. نتایج آزمون شاپیرو-ویلک در جدول (۳) حاکی از نرمال بودن توزیع داده ها برای مولفه های خلاقیت شامل سیالی، انعطاف پذیری، ابتکار و بسط در مراحل پیش آزمون و پس آزمون بود ($p > 0/05$).

جدول ۴. نتایج پیش فرض های همگنی واریانس ها و همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس برای متغیرها

متغیر	F	df1	df2	معنی داری	آزمون ام باکس
سیالی	۱/۳۰	۱	۵۸	۰/۲۵	
انعطاف	۰/۲۲	۱	۵۸	۰/۶۳	M= ۱۷/۶۰
ابتکار	۳/۴۵	۱	۵۸	۰/۰۷	F=۱/۴۸
بسط	۱/۳۲	۱	۵۸	۰/۲۵	۰/۱۳۸=معنی داری

نتایج آزمون لون و آزمون ام باکس در جدول ۴، نشان داد که پیش فرض همگنی واریانس ها و همگنی ماتریس واریانس-کوواریانس برای ابعاد خلاقیت در مراحل پیش آزمون و پس آزمون برقرار است ($p > 0/05$).

شکل ۱. همگنی شیب خطوط رگرسیون متغیر خلاقیت

با توجه به شکل ۱، پیش فرض همگنی شیب خط رگرسیون برای متغیر خلاقیت برقرار بود، زیرا جهت شیب ها افزایشی و خطوط موازی هستند.

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس اثرات تعاملی پیش‌آزمون با متغیر مستقل

منبع تغییر	F	درجه آزادی گروهی	درجه آزادی خطا	سطح معنی‌داری
پیش‌آزمون سیالی × متغیر مستقل	۳/۲۹	۴	۴۷	۰/۰۶
پیش‌آزمون انعطاف × متغیر مستقل	۰/۳۸	۴	۴۷	۰/۶۸
پیش‌آزمون ابتکار × متغیر مستقل	۰/۳۳	۴	۴۷	۰/۷۱
پیش‌آزمون بسط × متغیر مستقل	۲/۶۸	۴	۴۷	۰/۰۸

همان‌طور که نتایج جدول ۵، نشان می‌دهد پیش‌فرض عدم تعامل پیش‌آزمون با متغیر مستقل بر متغیر وابسته محقق شده است، زیرا مقادیر F محاسبه شده در سطح تعاملی معنی‌دار نیست ($p > 0.05$).

جدول ۶. نتایج آزمون چندمتغیری لامبدای ویلکز برای متغیرهای پژوهش در دو گروه

آزمون	آماره	F	df فرضیه	df خطا	معنی‌داری
لامبدای ویلکز	۰/۳۴	۲۲/۳۴	۴	۵۱	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج جدول ۶، سطح معناداری آزمون لامبدای ویلکز، حاکی از این است که حداقل از نظر یکی از ابعاد خلاقیت در دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری وجود دارد و نشانگر آن است که تفاوت مشاهده شده در میانگین ابعاد خلاقیت مربوط به تاثیر برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک است. بنابراین، برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک بر خلاقیت دانش‌آموزان ابتدایی موثر است.

جدول ۷. نتایج تحلیل کواریانس اثرات بین گروهی میانگین ابعاد خلاقیت

منابع تغییر	متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا
گروه	سیالی	۳۰۸۵/۳۲	۱	۳۰۸۵/۳۲	۹۵/۷۸	۰/۰۰۱	۰/۶۳
	انعطاف	۹۱/۸۰	۱	۹۱/۸۰	۷/۷۷	۰/۰۱	۰/۱۲
	ابتکار	۴۲/۵۵	۱	۴۲/۵۵	۲/۹۰	۰/۱۰	۰/۰۵

منابع تغییر	متغیر	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معنی داری	ضریب اتا
	بسط	۵/۹۹	۱	۵/۹۹	۰/۴۶	۰/۵۱	۰/۰۰۸
خطا	سیالی	۱۷۳۹/۴۸	۵۴	۳۲/۲۱			
	انعطاف	۶۳۷/۸۰	۵۴	۱۱/۸۱			
	ابتکار	۷۹۲/۶۰	۵۴	۱۴/۶۷			
	بسط	۷۰۵/۹۰	۵۴	۱۳/۰۷			
کل	سیالی	۱۵۰۰۹۶	۵۹				
	انعطاف	۷۱۱۳۵/۱۷	۵۹				
	ابتکار	۷۲۱۹۰/۴۶	۵۹				
	بسط	۷۴۸۴۲/۷۵	۵۹				

با توجه به جدول ۷، برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک منجر به تفاوت معنی دار بین گروه‌ها در ابعاد خلاقیت شامل سیالی ($F=۹۵/۷۸, \eta^2=۰/۶۳$) و انعطاف پذیری ($\eta^2=۰/۱۲$)، شده است، اما بر مولفه های ابتکار و بسط خلاقیت تاثیر معنی داری نداشت ($F=۷/۷۷\eta$)، لذا، برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک منجر به افزایش میانگین نمرات شرکت کنندگان گروه آزمایش در ابعاد خلاقیت (سیالی و انعطاف پذیری) نسبت به گروه کنترل شده است. از این رو می توان مطرح کرد که برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک بر خلاقیت دانش آموزان ابتدایی موثر است.

۵. نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیکی بر بهبود خلاقیت دانش آموزان ابتدایی انجام شد. یافته های پژوهش نشان داد که برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک منجر به تفاوت معنی دار بین گروه‌ها در ابعاد خلاقیت شامل سیالی و انعطاف پذیری، شده است، با این حال بر مولفه های ابتکار و بسط خلاقیت تاثیر نداشت. این یافته نشان می دهد که برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک تاثیر قابل توجهی بر افزایش میانگین نمرات شرکت کنندگان گروه آزمایش در ابعاد خلاقیت (سیالی و انعطاف پذیری) نسبت به گروه

کنترل شده است. از این رو می توان مطرح کرد که برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک بر خلاقیت دانش آموزان ابتدایی موثر است. این یافته با بخشی از یافته های عربی زنجانی و همکاران (۱۳۹۹)، Akyeampong (۲۰۱۸)، Smyrniou et al (۲۰۲۰)، Schmoelz (۲۰۱۸)، Agosto (۲۰۱۶)، Catala et al (۲۰۱۷)، شهبازی و همکاران (۱۳۹۹) و رجبی همکاران (۲۰۱۸) همسویی دارد. یافته های این پژوهشگران حاکی از اثربخشی قصه گویی بر خلاقیت و فرایندهای خلاقانه دانش آموزان است. در این رابطه، رجبی و همکاران (۲۰۱۸) چنین نتیجه گیری نمودند که قصه گویی خلاق سطح خلاقیت کودکان را افزایش می دهد، در این مطالعه افزایش خلاقیت مستقل از جنسیت دیده شد و دانش آموزان دختر و پسر پیش دبستانی سطح مشابهی از ارتقای خلاقیت را نشان دادند. نتایج برخی از مطالعات نیز نشان داده است که قصه گویی و داستان خوانی اثربخشی معنی داری بر فعالیت های خلاق، تعامل شناختی و تفکر انتقادی دانش آموزان دارد (Agosto, 2016; Catala et al, 2017). نتایج تحقیقات Brown et al (۲۰۱۹) و شهبازی و همکاران (۱۳۹۹) نیز حاکی از اثربخشی معنی دار داستان گویی بر بهبود خلاقیت و فرایندهای شناختی کودکان بود.

در تبیین این یافته می توان مطرح ساخت که برنامه قصه خوانی دیالکتیک نه تنها به بهبود درک دانش آموزان از دیدگاه های دیگران کمک می کند، بلکه ساختارهای شناختی آنها را برای ایجاد بینش و ایده های جدید تسهیل می کند (Darling-Hammond et al, 2020). قصه خوانی دیالکتیک معمولاً سناریوهای معتبر متناسب با تجربیات شخصی را در اختیار دانش آموزان قرار می دهد و باعث می شود مطالب مهم و ارزشمند به نظر برسند (Vaahantoranta et al, 2018). با توجه به تحقیقات استفاده از بازی و قصه گویی با از بین بردن موانع خلاقیت و سکون فکری و کمک به حل مشکلات از طریق رویکردی شاد و جالب، به تقویت خلاقیت در دانش آموزان کمک می کند (رادبخش و همکاران، ۱۳۹۱). پژوهشگران نشان داده اند که در سنین اولیه کودکی، رشد شناختی با رفتارهای شفاهی افراد رابطه مثبت دارد، بطوری که فرایندهایی همچون تکرار کردن، شعار دادن، آواز خواندن، و گفتن و گوش دادن به داستانها، یادگیری اولیه را شکل می دهد و حتی می تواند بر ماهیت هوش نیز تأثیر بگذارد (Yang & Wu, 2012).

در این رابطه، Sims (۲۰۰۸) استدلال می کند که فرایند گوش دادن و بیان داستان شامل بسیاری از عناصر مهم است، زیرا قصه گوها باید از تفکر انتقادی مانند استنباط و تفسیر برای ترغیب مخاطبان خود استفاده کنند و در جریان قصه خوانی، این دانش آموزان هستند که در نهایت تصمیم می گیرند که با استفاده از فرایند نظریه پردازی انتقادی و مهارتهای بازانديشي بر

مشکلات شخصیت ها به صورت خلاقانه غلبه کنند (Malita & Martin, 2010). لذا، بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، می توان نتیجه گرفت که کودکان با الگوبرداری و همانند سازی با رفتار قهرمانان قصه ها و قضاوت درباره رفتار آنها، رفتارشان را اصلاح نموده و در فرایند قصه خوانی تخیل خود را با واژه ها و شخصیت قصه ها همسو و هماهنگ می کنند و از این طریق رفتارهایی را بر می گزینند که خلاقیت را به دنبال دارد. تخیل برای ادغام تجربه در فرایند یادگیری اساسی است و به عنوان یک پیش شرط ضروری برای مقابله با مشکلات چند وجهی و ایجاد نوآوری در نظر گرفته شده است (Caiman & Lundegård, 2018). بنابراین، به دلیل انتقال آسان اطلاعات روایتی به زندگی واقعی از طریق فرایندهای تصویر سازی و تخیل، وقتی کودکان با مشکلات و موانع مشابهی در زندگی روزمره روبرو می شوند، از روش های بدیع و خلاقانه برای غلبه بر آنها بهره می برند. به این ترتیب، دانش آموزانی که در جلسات قصه خوانی شرکت کردند، در یافتن راه حل های اصلی و بدیع برای موانع تحصیلی موفق تر و خلاق تر بودند. به نظر می رسد برنامه قصه خوانی دیالکتیک با تمرکز بر عناصری مانند فانتزی و کنجکاوی و چالش، علاقه و انگیزه کودکان را افزایش داده و باعث گرایش آنها به خلاقیت می شود. صاحب نظران نیز اشاره نمودند که سه عامل انگیزه، مهارت ها و فرایندهای مرتبط با خلاقیت از سازه های موثر بر بهبود خلاقیت هستند (Amabile & Pratt, 2016). یافته et al Fischer (۲۰۱۹) نیز تایید کننده این امر است که هرچه انگیزه درونی بیشتر باشد، تأثیر مثبت بیشتری بر نتایج خلاقانه و نوآورانه دارد. بنابراین، ساختارهای انگیزشی نیز به عنوان یک مکانیسم بالقوه نقش مهمی در اثربخشی قصه خوانی دیالکتیک بر خلاقیت دانش آموزان ایفا می کنند (Yang & Wu, 2012).

یافته دیگر پژوهش مبنی بر اثربخش نبودن برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک بر مولفه های ابتکار و بسط با یافته های Akyeampong (۲۰۱۸)، شهبازی و همکاران (۱۳۹۹)، رجیبی همکاران (۲۰۱۸)، Smyrniou et al (۲۰۲۰)، Catala et al (۲۰۱۷) و زنجانی و همکاران (۱۳۹۹) ناهمسو است. در توجیه این ناهمسویی می توان به عوامل مختلفی همچون دوزبانه بودن کودکان مورد مطالعه، نوع و یا تعداد داستان های انتخابی، عدم توجه به علایق دانش آموزان در انتخاب داستان ها، تفاوت های روش شناختی و تفاوت های جنسیتی شرکت کنندگان در پژوهش های مختلف اشاره نمود. پژوهش هایی که به بررسی اثربخشی قصه خوانی بر خلاقیت کودکان پرداخته اند معمولاً بر نمونه های کودکان تک زبانه متمرکز بودند، این در حالی است که این مطالعه بر روی کودکان دوزبانه انجام شده و چنین تفاوتی می تواند

یکی از دلایل عدم اثربخشی قصه خوانی دیالکتیک بر مولفه های ابتکار و بسط خلاقیت کودکان در نظر گرفته شود. از سوئی، پژوهش Mc clure & fullerton (۲۰۱۷) نشان داد که تعدادی از دانش آموزان پایه سوم علاقه زیادی به قصه های حیوانات نشان دادند. از آنجا که قصه مورد علاقه کودکان کمک می کند که همانند سازی بهتری در آنان صورت بگیرد، بنابراین اعتقاد بر این است که توجه به علایق و اشتیاق دانش آموزان در انتخاب نوع داستان می تواند نتایج متفاوتی را در اثربخشی قصه خوانی به دنبال داشته باشد.

این پژوهش نیز همانند مطالعات دیگر دارای محدودیت هایی بود. اولین محدودیت پژوهش نبود مرحله پیگیری به دلیل محدودیت های زمانی و مالی محقق بود، بنابراین پیشنهاد می شود در پژوهش های آتی اثربخشی برنامه قصه خوانی دیالکتیک در دوره های پیگیری بلند مدت بررسی شود. انجام پژوهش بر روی نمونه های دختران و استفاده از روش نمونه گیری دردسترس نیز از دیگر محدودیت ها بود. بمنظور افزایش دامنه تعمیم پذیری یافته ها پیشنهاد می شود در مطالعات آتی اثربخشی قصه خوانی دیالکتیک بر روی نمونه های هر دو جنس انجام گیرد. با توجه به انجام پژوهش بر روی نمونه های قومی ترک آذری و محدودیت های فرهنگی آن پیشنهاد می شود پژوهش های دیگری در سایر گروه های قومی بمنظور افزایش دامنه تعمیم پذیری یافته ها انجام گیرد. مقایسه اثربخشی قصه خوانی دیالکتیک با تفکیک نمونه های تک زبانه و دوزبانه در پژوهش های آتی می تواند نتایج سودمندی داشته باشد. با توجه به یافته های پژوهش پیشنهاد می شود در ساعات درسی مدارس و تحت عنوان کلاس های پرورشی برنامه مداخله قصه خوانی دیالکتیک بمنظور بهبود خلاقیت دانش آموزان اجرا شود.

کتابنامه

اثنی عشر، ندا، فولاد چنگ، محبوبه و دریاپور، الهه (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش خلاقیت با استفاده از لگو بر اعتماد به نفس و توانایی حل مسئله کودکان. پژوهش های علوم شناختی و رفتاری، ۷(۲)، ۲۳-۳۸.

افتخاری، حجت، بنی اسدی، طاهره، افتخاری، جابر و بخشی زاده، غلامرضا. (۱۳۹۷). تأثیر قصه گویی بر میزان رشد خلاقیت، نوآوری و هویت کودکان در دوره پیش دبستان. آموزش پژوهی، ۴(۱۴)، ۵۱-۶۶.

اثربخشی قصه خوانی دیالکتیکی بر ... (فاطمه پورامیرزرداری و دیگران) ۵۳

پورامیرزرداری، فاطمه، بدری گرگری، رحیم و واحدی، شهرام (۱۴۰۰). اثربخشی قصه گویی دیالکتیکی بر مهارت های پرسشگری دانش آموزان ابتدایی. فصلنامه پژوهش های نوین روانشناختی، ۱۶ (۶۲)، ۱۷۸-۱۹۱.

دلاور، علی (۱۳۹۹). روش تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی. تهران: نشر ویرایش دوست محمدی، حامد، مروی زاده، معصومه، دادفر، رامش، آیین، طاهره. (۱۳۹۵). اثربخشی قصه گویی خلاق بر توانایی حل مسئله و خلاقیت کودکان پیش دبستانی. فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی، ۱۲ (۴۹)، ۹۹-۱۱۴.

رادبخش، ناهید، محمدی فر، محمدعلی و کیان ارثی، فرحناز (۱۳۹۱). اثربخشی بازی و قصه گویی بر افزایش خلاقیت کودکان. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲ (۴)، ۱-۱۹.

سلطانی، مریم، آرین، خدیجه، انگجی، لیلی. (۱۳۹۲). اثربخشی روش قصه گویی به صورت گروهی در افزایش عزت نفس کودکان دختر پایه دوم ابتدایی. فصلنامه روانشناسی تربیتی، ۹ (۲۹)، ۱۱۰-۹۷.

شوشتری، مژگان، ملک پور، مختار، عابدی، احمد و قمرانی، امیر (۱۳۹۵). اثربخشی برنامه سه تایی غنی سازی رزولی بر خلاقیت کودکان تیزهوش دبستانی. روانشناسی افراد استثنایی، ۶ (۲۲)، ۱۱۶-۹۲.

شهبازی، ساناز، کرامتی، هادی، هاشمی، هادی و کاوه، منیژه (۱۳۹۹). اثربخشی داستان گویی بر خلاقیت کلامی و آگاهی واج شناختی دانش آموزان نارساخوان. ناتوانی های یادگیری، ۹ (۲)، ۵۷-۳۶.

عربی زنجانی، سارا سادات، زاده محمدی، علی و سیدموسوی، پریسادات (۱۳۹۹). اثربخشی قصه گویی والد-کودک با و بدون ایفای نقش بر خلاقیت کودکان پیش دبستانی. مجله روانشناسان تحولی، ۱۷ (۶۶)، ۱۸۱-۱۹۱.

کریمی، ناهید، مهرازون، داریوش و جعفری، علیرضا. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر آموزش مهارتهای زندگی به روش قصه گویی بر مولفه های خلاقیت دانش آموزان ابتدایی. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۷ (۲)، ۱۴۹-۱۶۶.

لنگرودی، کاظم و رجایی، افسانه (۱۳۹۵). تاثیر برنامه درسی قصه گویی و نمایش خلاق بر خلاقیت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی در درس انشاء و هنر. فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲ (۲۴)، ۱۱۸-۱۲۹.

منجری، عزت اله، هارون رشیدی، همایون، کاظمیان مقدم، کبری (۱۴۰۰). رابطه الگوهای ارتباطی خانواده با نگرش به خلاقیت: میانجیگری سرزندگی تحصیلی در دانش آموزان. مجله تفکر و کودک، ۱۲ (۲)، ۳۰۱-۳۲۰.

نادر، محمد (۱۳۸۹). رابطه بین پنج عامل شخصیتی و خلاقیت بین دانش آموزان مدارس استعداد درخشان، شیراز: دانشگاه شیراز.

یعقوبی، ابوالقاسم و جهان، فائزه (۱۳۹۴). مقایسه اثربخشی آموزش تریز و بارش فکری بر خلاقیت دانش آموزان. اندیشه های نوین تربیتی، ۱۱ (۱)، ۱۲۲-۱۰۴.

- Agosto, D. (2016). Why storytelling matters. *Children and Libraries*, 14(2), 21-26.
- Akyeampong, A. S. (2018). Promoting Creativity and Critical Thinking Through Digital Storytelling: Perceptions of Undergraduate Students. In B. Hokanson, G. Clinton, & K. Kaminski (Eds.), *Educational Technology and Narrative: Story and Instructional Design* (pp. 271-282). Cham: Springer International Publishing.
- Allina, B. (2018). The development of STEAM educational policy to promote student creativity and social empowerment. *Arts Education Policy Review*, 119(2), 77-87.
- Amabile, T. M., & Pratt, M. G. (2016). The dynamic componential model of creativity and innovation in organizations: Making progress, making meaning. *Research in organizational behavior*, 36, 157-183.
- Aran Filippetti, V., & Krumm, G. (2020). A hierarchical model of cognitive flexibility in children: Extending the relationship between flexibility, creativity and academic achievement. *Child Neuropsychology*, 26 (6), 770-800. doi:10.1080/09297049.2019.1711034
- Bano, N., de Beer, J., Omer, T., & Rawas, H. (2020). Theme-based storytelling in teaching pharmacology to postgraduate nursing students. *Cogent Education*, 7(1), 1770922. doi:10.1080/2331186X.2020.1770922
- Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2007). Toward a broader conception of creativity: A case for mini-c creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 1, 73-79.
- Bi, H., Mi, S., Lu, S., & Hu, X. (2020). Meta-analysis of interventions and their effectiveness in students' scientific creativity. *Thinking Skills and Creativity*, 38, 100750.
- Brown, S. A., Chu, S. L., & Loustau, T. (2019). Embodying Cognitive Processes in Storytelling Interfaces for Children. Paper presented at the Interactive Storytelling, Cham.
- Bunning, K., Gooch, L., Johnson, M. (2017). Developing the personal narratives of children with complex communication needs associated with intellectual disabilities: What is the potential of Storysharing? *J Appl Res Intellect Disabil*, 30(4), 743-756.
- Caiman, C., & Lundegård, I. (2018). Young children's imagination in science education and education for sustainability. *Cultural Studies of Science Education*, 13(3), 687-705. doi:10.1007/s11422-017-9811-7
- Catala, A., Theune, M., Gijlers, H., & Heylen, D. (2017). Storytelling as a Creative Activity in the Classroom. In *Proceedings of the 2017 ACM SIGCHI Conference on Creativity and Cognition*, 237-242.

- Costa, P. (2008). Creativity, innovation and territorial agglomeration in cultural activities: the roots of the creative city. *Creative cities, cultural clusters and local economic development*, 183-210.
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24(2), 97-140.
- Du, Y., Xie, L., Zhong, J. A., Zou, H., Law, R., & Yan, X. (2019). Creativity fostering teacher behavior on student creative achievement: Mediation of intrinsic motivation and moderation of openness to experience. *School Psychology International*, 40(5), 525-542. <https://doi.org/10.1177/0143034319868271>
- Fischer, C., Malycha, C. P., & Schafmann, E. (2019). The Influence of Intrinsic Motivation and Synergistic Extrinsic Motivators on Creativity and Innovation. *Frontiers in Psychology*, 10(137). doi:10.3389/fpsyg.2019.00137
- Fischer, S., Oget, D., & Cavallucci, D. (2016). The evaluation of creativity from the perspective of subject matter and training in higher education: Issues, constraints and limitations. *Thinking Skills and Creativity*, 19, 123-135.
- Glaveanu, V. P., Hanchett Hanson, M., Baer, J., Barbot, B., Clapp, E. P., Corazza, G. E., ... & Sternberg, R. J. (2020). Advancing creativity theory and research: A socio-cultural manifesto. *The Journal of Creative Behavior*, 54(3), 741-745.
- Helfand M., Kaufman J.C., Beghetto R.A. (2016) The Four-C Model of Creativity: Culture and Context. In: Glăveanu V. (eds) *The Palgrave Handbook of Creativity and Culture Research*. Palgrave Studies in Creativity and Culture. Palgrave Macmillan, London.
- Holmes, R. M., Gardner, B., Kohm, K., Bant, C., Ciminello, A., Moedt, K., & Romeo, L. (2019). The relationship between young children's language abilities, creativity, play, and storytelling. *Early Child Development and Care*, 189(2), 244-254. doi:10.1080/03004430.2017.1314274
- Holstein, J., Starkey, K., & Wright, M. (2018). Strategy and narrative in higher education. *Strategic Organization*, 16(1), 61-91.
- Huang, N. T., Chang, Y. S., & Chou, C. H. (2020). Effects of creative thinking, psychomotor skills, and creative self-efficacy on engineering design creativity. *Thinking Skills and Creativity*, 37, 100695.
- Hwang, L.-A., Vaithilingam, S., Nair, M., & Ng, J. W. J. (2021). Nurturing academic enthusiasm and creativity among children from vulnerable communities: the role of computers. *Behaviour and Information Technology*. doi:10.1080/0144929X.2021.1938227
- Kaufman, J. C., & Beghetto, R. A. (2009). Beyond big and little: The four c model of creativity. *Review of general psychology*, 13(1), 1-12.
- Kaufman, J. C., & Sternberg, R. J. (2007). Creativity. *Change: The Magazine of Higher Learning*, 39(4), 55-60.

- Kaufman, J. C., Kaufman, S. B., Beghetto, R. A., Burgess, S. A., & Persson, R. S. (2009). Creative giftedness: Beginnings, developments, and future promises. In L. V. Shavinina (Ed.), *International handbook on giftedness* (pp. 585–598). New York, NY: Springer.
- Kupers, E., Lehmann-Wermser, A., McPherson, G., & van Geert, P. (2019). Children's Creativity: A Theoretical Framework and Systematic Review. *Review of Educational Research*, 89(1), 93–124.
- Malita, L., & Martin, C. (2010). Digital storytelling as web passport to success in the 21st century. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 3060-3064.
- McClure, E.L., Fullerton, S.K. (2017). Instructional interactions: Supporting students' reading development through interactive read-alouds of informational texts. *The Reading Teacher*, 71, 51–59.
- Mourgues, C., Tan, M., Hein, S., Elliott, J. G., & Grigorenko, E. L. (2016). Using creativity to predict future academic performance: An application of Aurora's five subtests for creativity. *Learning and Individual Differences*, 51, 378-386.
- Mulyadi, S., Basuki, A. M. H., & Rahardjo, W. (2016). Student's Tutorial System Perception, Academic Self-Efficacy, and Creativity Effects on Self-Regulated Learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 217, 598-602.
- Murai, Y., Ikejiri, R., Yamauchi, Y., Tanaka, A., & Nakano, S. (2021). Design strategies to integrate creative learning in elementary school curricula through computer programming activities. *Interactive Learning Environments*, 1-15.
- Özveren, H., Gülnar, E., & Çalışkan, N. (2020). Effect of Storytelling Technique on the Attitudes of Nursing Students Toward Death. *OMEGA - Journal of Death and Dying*. <https://doi.org/10.1177/0030222820921026>
- Papadakis, S., Kalogiannakis, M., & Zaranis, N. (2016). Developing fundamental programming concepts and computational thinking with ScratchJr in preschool education: A case study. *International Journal of Mobile Learning and Organisation*, 10(3), 187–202.
- Rahimi, S., & Shute, V. J. (2021). First inspire, then instruct to improve students' creativity. *Computers & Education*, 174, 104312.
- Rajabi, S., Khosravi, A. R., & Khodabakhshi, M. (2018). Investigating the effect of creative storytelling on enhanced creativity of preschool students in Iran. *Journal of Poetry Therapy*, 31(4), 244-255. doi:10.1080/08893675.2018.1504706
- Runco, M. A. (2014) *Creativity: Theories and themes: Research, development, and practice*, San Diego, CA: Elsevier.
- Runco, M. A., & Acar, S. (2012). Divergent thinking as an indicator of creative potential. *Creativity research journal*, 24(1), 66-75.
- Schmoelz, A. (2018). Enabling co-creativity through digital storytelling in education. *Thinking Skills and Creativity*, 28, 1-13.

- Shute, V., & Wang, L. (2016). Assessing and supporting hard-to-measure constructs in video games. *The Wiley Handbook of Cognition and Assessment: Frameworks, Methodologies, and Applications*, 535-562.
- Silvia, P. J., Cotter, K. N., & Christensen, A. P. (2017). Chapter 15 - The Creative Self in Context: Experience Sampling and the Ecology of Everyday Creativity. In M. Karwowski & J. C. Kaufman (Eds.), *The Creative Self* (pp. 275-288). San Diego: Academic Press.
- Sims, D. I. (2008). Management learning as a critical process: The practice of storying. In *The foundations of management knowledge* (pp. 166-180). Routledge.
- Smyrniou, Z., Georgakopoulou, E., & Sotiriou, S. (2020). Promoting a mixed-design model of scientific creativity through digital storytelling—the CCQ model for creativity. *International Journal of STEM Education*, 7(1), 25. doi:10.1186/s40594-020-00223-6
- Stevenson, C., Baas, M., & van der Maas, H. (2021). A Minimal Theory of Creative Ability. *Journal of Intelligence*, 9(1). doi:10.3390/jintelligence9010009
- Sudjarwo, R., Wahyudin, A., & Sudarma, K. (2019). The Role of Self-Efficacy in Mediating the Effect of Entrepreneurial's Knowledge, Personality and Family Circles Against the Enterprise's Interest. *Journal of Economic Education*, 8(1), 67–74.
- Sun, M., Wang, M., & Wegerif, R. (2020). Effects of divergent thinking training on students' scientific creativity: The impact of individual creative potential and domain knowledge. *Thinking Skills and Creativity*, 37, 100682.
- Vaahoranta, E., Suggate, S., Jachmann, C., Lenhart, J., & Lenhard, W. (2018). Can explaining less be more? Enhancing vocabulary through explicit versus elaborative storytelling. *First Language*, 38(2), 198-217.
- Vygotsky, L. S. (2004). Imagination and creativity in childhood. *Journal of Russian and East European Psychology*, 29, 73–88.
- Wang, B., & Greenwood, K. M. (2013). Chinese students' perceptions of their creativity and their perceptions of Western students' creativity. *Educational Psychology*, 33(5), 628-643.
- Webb, M. E., Little, D. R., Cropper, S. J., & Roze, K. (2017). The contributions of convergent thinking, divergent thinking, and schizotypy to solving insight and non-insight problems. *Thinking & Reasoning*, 23(3), 235-258.
- Wolska-Długosz, M. (2015). Stimulating the development of creativity and passion in children and teenagers in family and school environment—inhibitors and opportunities to overcome them. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 174, 2905-2911.
- Xiong, L., Teng, C.-L., Li, Y.-Q., Lee, Y.-Z., Zhu, B.-W., & Liu, K. (2019). A Qualitative-Quantitative Evaluation Model for Systematical Improving the Creativity of Students' Design Scheme. *Sustainability*, 11(10). doi:10.3390/su11102792
- Yang, Y.-T. C., & Wu, W.-C. I. (2012). Digital storytelling for enhancing student academic achievement, critical thinking, and learning motivation: A year-long experimental study. *Computers & Education*, 59(2), 339-352.

- Zhao, Y. X. (2012). Storytelling in higher education. *Logistics Engineering Management China*, 34(2), 143–144.
- Zhou, C. (2021). The effectiveness of 5E model to improve the scientific creativity of teachers in rural areas. *Thinking Skills and Creativity*, 41, 100900.